

nı halife, I. Alâeddin Keykubad'ın saltanatını tasdik etmek üzere Şehâbeddin es-Sühreverdî vasıtasıyla menşur ve diğer hâkimiyet alâmetlerini göndermişti.

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed b. Hüseyin el-Beyhakî, *Târîh* (nşr. Kâsım Ganî – Ali Ekber Feyyâz), Tahran 1324 hş., s. 11, 17, 146, 291, 355, 430, 492, 530, 689; Müntecebüddin Bedî', *'Atebetü'l-ketebe* (nşr. Muhammed Kazvîni – Abbas İkbâl), Tahran 1329 hş., s. 27, 30, 57, 63, 66, 69, 74, 77, 80, 82, 84-85, 97; Muhammed b. Abdülhâlik el-Meyhenî, *Destûr-i Debîrî* (nşr. Adnan Sadık Erzi), Ankara 1962, s. 30, 106-114; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil* (trc. Abdülkerim Özyaydın), İstanbul 1987, X, 91, 176, 183, 195, 302, 509; a.mlf., *et-Târîhu'l-bâhîr fi'd-devleti'l-Atâbekiyye bi'l-Mevşil* (nşr. Abdülkâdir Ahmed Tuleymât), Bağdad-Kahire 1382/1963, s. 21; Bündârî, *Zübdetü'n-Nuşra*, s. 112-113, 129-130, 289; a.e. (Burslan), s. 111-112, 124-125, 258; İbn Bîbî, *el-Evâmîrü'l-Âlâ'iyye*, s. 31, 33-34, 87, 110, 121, 128, 139, 146, 158, 168, 170, 183, 210, 220, 229-230, 248, 282, 362, 411, 432, 486, 497, 518-519, 543, 550, 558, 569, 571, 588, 614, 629, 641-643, 650; Aksarâyi, *Müsâmeretü'l-aḥbâr*, s. 37, 63, 83, 95, 138, 146, 228; a.e. (trc. Mürsel Öztürk), Ankara 2000, s. 28, 47, 73, 108, 115, 143; Şebânkâreyî, *Mecma'u'l-ensâb* (nşr. Mîr Hâşim-i Muhaddis), Tahran 1363 hş., s. 78, 99, 116; Abbas İkbâl, *Veżâret der 'Ahd-i Selâtin-i Büzürġ-i Selcûki*, Tahran 1338 hş., s. 25-26, 29; Hasan-ı Enverî, *İşlâḥât-ı Dîvânî Devre-yi Ğaznevî ve Selcûki*, Tahran 2535 hş., s. 171; Osman Turan, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar*, Ankara 1958, s. XVI, 1-9, 12, 16, 20-23, 32, 35-38, 41-43, 46-48, 50, 55-57, 60, 62; a.mlf., *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 1971, tür.yer.; a.mlf., "İktâ", *İA*, V/2, s. 949, 954-956, 958; Nejat Kaymaz, *Pervâne Muinüddin Süleyman*, Ankara 1970, s. 24, 37, 65, 73, 87-88, 106, 114, 125; Refik Turan, *Türkiye Selçuklularında Hükümet Mekanizması*, İstanbul 1995, s. 68-70, 81; Güller Nuhoğlu, *Beyhaki Tarihine Göre Gaznelilerde Devlet Teşkilâtı ve Kültür* (doktora tezi, 1995), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 255-256; M. Hanefi Palabıyık, *Valilikten İmparatorluğa Gazneliler Devlet ve Saray Teşkilâtı*, Ankara 2002, bk. İndeks; M. Altay Köymen, "Selçuklu Devri Kaynaklarına Dair Araştırmalar I: Büyük Selçuklu İmparatorluğu Devrine Âit Münşeât Mecmuaları", *DTCFD*, VIII/4 (1951), s. 547-548, 550-553, 577, 582, 590; A. K. S. Lambton, "Atebetü'l-Ketebeye Göre Sancar İmparatorluğunun Yönetimi" (trc. Nejat Kaymaz), *TTK Belleten*, XXXVII/147 (1973), s. 366-367.

ERDOĞAN MERÇİL

Osmanlılar'da Menşur. Osmanlı bürokrasisinde sadrazam, vezir, beylerbeyi gibi devletin en yüksek mevkilerindeki şahıslara göreve tayin veya bir hizmetle görevlendirme dolayısıyla verilen bir berat cinsinin adı olarak geçer. Ancak reîsülkütâb tarafından yazılmış mansıba bağlı olmayan menşurlar da vardır. Bu tür menşurları nişancı gözden geçirirdi (Uzunçarşılı, *Merkez-Bahriye*, s. 217).

XVI. yüzyıl başlarında Mısır'ın fethinden sonra Yavuz Sultan Selim'e itaat arzeden Mekke emîrine verilen, eski statüsüyle görevini sürdürmesiyle ilgili berat, Bahreyn hâkimi Murad'ın vefatı üzerine yerine kardeşinin geçişini tasdik eden hüküm eski geleneğe uygun olarak menşur şeklinde belirtilmiştir (Feridun Bey, I, 491, 611-612). Vezirler, beylerbeyiler gibi yüksek devlet ricâlinin tayin beratları için menşur tabiri süreklilik arzedecek ölçüde yaygınlık kazanmamakla birlikte zaman zaman kullanılmıştır. XVI. yüzyıl sonlarında Selânikî'nin *Târîh*'inde "menşur, menşûr-ı al tamga, menşûr-ı hümâyun, hanlık menşuru" tabirleri geçer (I, 144, 198; II, 663, 681); özellikle bu sonuncusu Kırım hanlarına verilen tayin belgesini ifade etmektedir. Osmanlı bürokrasisinde eyalet menşuru, vezâret menşuru, son dönemlerde ise müşiriyet menşuru gibi adlandırmalara rastlanır. XVII. yüzyıl tarihçilerinden Karaçelebizâde'nin eserinde ilgili tayin ve görevlendirme beratı daima menşur şeklinde belirtilmiştir. Gürcü Mehmed Paşa'nın, Anadolu beylerbeyi olarak bu kesimdeki timar ve zeâmet teftişiyile görevlendirilmesi dolayısıyla zeâmet ve timar teftişi menşurunun onun adına hazırlandığına işaret edilir (*Ravzatü'l-eb-râr*, s. 576).

Menşur XIX. yüzyılda da beratları belirtmek üzere geçer. Divan defterleri arasında tayin kayıtlarıyla ilgili defterler içinde menşur defterleri de bulunmaktadır. Menşur özellikle Osmanlı ilmiye teşkilâtında yaygın bir şekilde kullanılmıştır (Uzunçarşılı, *İlmiye Teşkilâtı*, s. 78, 97). 1913'te yapılan anlaşma uyarınca Bulgaristan ve Yunanistan'a tayin edilecek başmüftülerin menşurlarını şeyhülislâmdan alacakları karara bağlanmıştı. Müftülerin tayin beratı için de yine menşur kelimesine yer verilmiştir. Hıristiyan patrik ve piskoposların ruhanî dairelerine yazdıkları mektuplara da menşur dendiği bilinmektedir. Bosna'da reîsülulemâ tayini hakkındaki belgeye menşur adı verilmekteydi. Nitekim 1975'te Naim Mehmed Hacıabdiç'in ulemâ heyeti tarafından Yugoslaya Cumhuriyeti'ndeki müslümanların reîsülulemâsı seçilmesiyle ilgili olarak eski harflerle Türkçe yazılan belge menşur adıyla anılmıştır.

Bütün bu özellikleri sebebiyle menşur yapı bakımından diğer beratlardan fazla farklılık göstermez. Ancak elkâb ve dua rûkûnleri diğer beratlarla nazaran daha ağıdaldır. Münşeât mecmualarında men-

şurların yedi rûknünden söz edilir. Bunlar Allah'a hamd (tahmîd-i bârî), Hz. Muhammed'e salâtü selâm (tasliye), yazılma sebebi, kimin namına yazıldığı, beğenilen yolda icra edilmesini tekit, mazmunu ve aykırı davrananı korkutma olarak sıralanır. Şartları ise dördtür. Hamd ü salâtın güzel sözler kullanılarak (berâat-i istihlâl) yazılması, tahmîd ve tasliyenin kullanılmaması halinde Allah'ın adıyla başlanması, hükümdara yakışır ifade kullanılması ve verilen şahsın rütbesine uygun olarak kaleme alınmasıdır. Menşurlar şekil bakımından mükemmelliğe erişmiştir. En kaliteli kâğıt olan âbâdî cinsleri kullanılmış ve gönderilenin mevkiiyle mütenasip olarak "battal" denilen çok büyük boy tercih edilmiştir. Kullanılan yazı ise divanî veya girift bir yazı olan celf-divanîdir. Menşurlar ya tamamen altın varak yahut münâvebeli olarak bir satır siyah is mürekkebi, bir satır altın varakla yazılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Menşur örnekleri: TSMA, nr. E. 7894, 7912/2, 7913; Feridun Bey, *Münşeât*, I, 491, 611-612; Selânikî, *Târîh* (İpsirli), I, 144, 198; II, 663, 681; Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi, *Ravzatü'l-eb-râr*, Bulak 1248, s. 576; Uzunçarşılı, *Merkez-Bahriye*, s. 83, 214, 217; a.mlf., *İlmiye Teşkilâtı*, s. 78, 97; Bekir Kütükoğlu, "Münşeât Mecmualarının Osmanlı Diplomatîği Bakımından Ehemmiyeti", *Tarih Boyunca Paleografya ve Diplomatîk Semineri: 30 Nisan – 2 Mayıs 1986 Bildiriler*, İstanbul 1988, s. 172; Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatîk)*, İstanbul 1994, s. 137; Ferhat Seta, *Reisul-ulema u Bosni i Hercegovini i Jugoslaviji od 1882, do 1991. godine*, Sarajevo 1991, s. 83, 88; *Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Hat Koleksiyonunda Seçmeler*, İstanbul 2002, s. 254; W. Björkman, "Menşûr", *İA*, VII, 722.

DİA

MENTEŞE

Anadolu beylikleriyle Osmanlılar döneminde Anadolu'nun güneybatısını içine alan bölge.

Günümüzdeki Muğla vilâyetini kapsayan ve antik dönemde Karya denilen bölge Türkler'in eline geçişinden sonra Menteşe adıyla anılmaya başlanmıştır. Bu adın bölgedeki antik bir şehir olan Myndus'tan veya Aziz Menos'tan gelmiş olabileceği ileri sürülürse de bölgenin fethini gerçekleştiren Türk aşiretleriyle ilgisi açıktır. Menteşe bir şahıs adı veya bundan türemiş bir boy ismidir. Nitekim Osmanlı coğrafyasının Rumeli ve Anadolu'daki çeşitli bölgelerinde Menteş, Menteşe, Mente-